

עוד על מעמד של לימודי החול בישיבת הראי"ה ביפו

במאמר שהופיע בגליון הקודם ('המעין' גיל' 231 עמ' 370 ואילך) על ישיבת הרב קוק ביפו, תחת הכותרת "הישיבה החדשה 'אוצר חיים' שהננו ניגשים לייסד", הזכיר המחבר הרב ידידיה ונגרובר את העובדה שלמדו בישיבה גם לימודי חול - סְתָם ולא פירש. הזכרת עובדה זו ללא דברי הסבר עלולה ליצור רושם שזה היה חזונו האמיתי של הרב זצ"ל, מלכתחילה. אולי אף יש שיחשבו שהרב רצה בהמשך שגם בישיבת 'מרכז הרב' ילמדו לימודי חול, ורק משיקולים צדדיים ויתר על כך. לפיכך מן הראוי לברר את הרקע להכנסת לימודי החול לישיבה ביפו, ולנתח את הסיבה לכך, כפי שעולה ממקורות שונים, ובפרט מהתכתבותו של הרב זצ"ל עם בעל "דורות הראשונים", ר' יצחק אייזיק הלוי זצ"ל, שעמד בראש ועדת החינוך של אגודת ישראל, ועסק רבות במצב הרוחני והחינוכי בארץ¹.

במקורות רבים מדגיש הרב את חשיבות העיסוק בתורה בטהרה, ללא עירוב דברי חול, על אף מעלתם הגדולה ותועלתם גם ללימוד התורה². כך הייתה דעת הרב אפילו ביחס לגיל הנעורים, בהעדפה ברורה של ישיבה קטנה על פני ישיבה תיכונית,

1 חלק ניכר מהדברים להלן לקוחים ממאמר נרחב יותר שהופיע ב"אסיף" ב, תשע"ה, עמ' 307 ואילך: "לימודי החול בישיבת הרב קוק ביפו - לכתחילה או בדיעבד?". להרחבה בעניין הגיל הראוי לעיסוק בלימודי החול, ראה במאמר 'לימוד תורה בגיל הנעורים', צהר ט [חורף תשס"ב], עמ' 19, וכן במאמר 'משנתו של הראי"ה קוק זצ"ל בדבר הגיל הראוי לעיסוק בלימודי חול, ויישומה בישיבת "תורת ירושלים"', 'המעין' גיליון 210 [נד, ד; תמוז תשע"ד] עמ' 57-43. וע"ע ב'המעין' גיל' 212 [נה, ב; טבת תשע"ה] עמ' 80.

2 בכתבי מרן הרב קוק זצ"ל מצויים מקורות רבים העוסקים ביחס ללימודי חול. בין השאר מציין הרב את חשיבות העיסוק בהם מכמה בחינות: א. סיוע להבנת חלקים רבים בתורה: "כל מה שיחסר לאדם מחכמות העולם, נגד זה יחסר לו עשרת מונים מן התורה, אמר רבנו הגר"א ז"ל לנאמני ביתנו" (עקבי הצאן, סוף מאמר "דרשת ה"). ב. השפעה על הדור: "למען יכיר את הסגנון הכללי של צביון הרוח שבדורו, כדי שידע איך לפרנסו ולהטיבו" (שם). ג. קידוש השם לעיני העמים: "ראוי לישראל ובפרט לחכמי תורה שידעו אותן, שעל ידי זה מתקדש שם שמים" (מאמרי הראיה עמ' 438). ד. שלימות ורוחנית וקיום מצוות אהבת ה': "בכלל, מביאים כל המדעים להכרה האלקית ולאהבת אלקים, אם כן הם כלולים בציווי של שמע ואהבת, שעל זה סובב והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, ושנתם לבניך" (שמונה קבצים א, תתק). ה. עליו גשמיותו של העולם: "והנה, אם היו ישראל יודעים ומבינים בכל חכמה ומדע היו החכמות עצמן מתעלות, שכל אחת היתה סיבה להגיע לקדושה ולמעלה עליונה" (שם).

וקל וחומר בגיל הבחרות בישיבה גבוהה. להבהרת העניין ממשיך זאת הרב ליחס בין לימודי תורה שונים³: "אם רואים אנו שאפילו במקצוע הקרוב, אם הסיגנונים מחולקים לפעמים עיון אחד סותר ומעכב על חברו, ליוצא מתלמוד אל תלמוד אין שלום, ורבי זירא התענה דלשתכח מיניה תלמודא בבלאה כי היכי דלא ליטרדיה בהיותו בארעא דישראל מתעסק בתלמוד ארץ ישראל, קל וחומר שיש לפעמים למנוע מעסקי ידיעות חיצוניות וחילוניות כי היכי דלא נטרדו את הנפש מההתקשרות הפנימית שלה באריגתה את התכנים העליונים של הקודש".

מלבד דבריו של הרב בכתובים, ניתן ללמוד מהסובבים את הרב, תלמידים ומכרים, על הבנתם את דעתו בנושא זה, הלכה למעשה. כך למשל מובא באגירתו של הרב שלמה זלמן פינס⁴ לרב, בה מציג הוא את דעת הרב בעניין⁵: "...דרשתי מאתם (מעסקני אגודת ישראל. מ"א) כי האופי של בתי-החינוך בא"י, מ"גן הילדים" ועד "הישיבה הגדולה", יקבע ע"י ועד של מומחים מראשי הישיבות במזרח⁶, ממנהלי החדרים המתוקנים שם, ממנהלי מוסדות החרדים בא"י ומפדגוגים חרדים של המערב, כי הטיפוס של בתי הספר בא"י צריך להיות שלם, כולל בתוכו את הנשמה והאטמוספירה העברית שב"חדר" ו"ישיבת" המזרח יחד עם הגוף והחיצוניות המהודרים של המערב. כי האמת אגיד, שחוששני להם להאשכנזים מאגודת ישראל (יהודי גרמניה שהיו מראשי הפעילים בתנועת אגודת ישראל. מ"א) שישאפו לנטוע בא"י את בית-הספר הפרנקפורטי שלהם כדמותו וכצלמו, בשינוי אולי שפת ההוראה מאשכנזית (=גרמנית) לעברית. ואוי לנו אם יעלה זה בחלקנו שם, כי את נפש החינוך

3 שמונה קבצים, קובץ ז, פסקה י. וראה קובץ ב, רפ: "כל ציור דוחק באיזו מידה את חברו בזמן שאינו מתייחס עם הראשון לשכללו ולהרחיבו יותר. ועל פי זה כל חכמה דוחקת במידה ידועה את רגלי חברתה... כל הידיעות שבעולם, הפנימיות והחיצוניות, הקודש והחול, הטוהר וטומאה, הקרוב והרחוק, מתאחדים מצד נשמת ההכרה, וכל המתאחד יותר באור זה הפנימי של הנשמה, הכל מתעכל אצלו לאור קודש וחיים של נצח והוד. אבל מי הוא הגבר שכבר הסיר את המחיצות מהכרתו הפנימית, צדיקים בני עלייה מועטים הם, ורובא דעלמא לא בעלי הכרה כי אם בעלי סגנון הם, וצריכים הם שמירה בדרך כלל שלא לצאת מעניין לעניין. וליוצא ולבא אין שלום זה היוצא מישיבה לישיבה ומתלמוד לתלמוד, וקל וחומר לאין ערוך להסתכלות חול וטומאה מהסתכלות קודש וטהרה. על זה נאמר כל המוסיף גורע..." בהמשך הרב כותב על מעלתו המיוחדת של יוסף וצדיקי עליון ההולכים בדרכו, שלהם יש את היכולת לשלב בין העולמות. וראה גם שמונה קבצים, קובץ ה, פסקה קמב.

4 תרל"ד-תשט"ו, מחבר ספר "פנס שלמה" על סוגיות הש"ס וספרים נוספים, גר בשוויץ ועמד בקשר הדוק עם הרב בהיותו שם במלחמת העולם הראשונה (אין להחליפו ברב יחיאל מיכל פינס, תר"ד-תרע"ג, שהגיע לירושלים בשנת תרל"ח ובערוב ימיו גר ביפו).

5 אגרות הראיה ג, נספחות, אגרת י, עמ' רצד.

6 הכוונה למזרח אירופה, וכן להלן ביחס למערב הכוונה למערב אירופה.

העברי האמיתי הם קובעים בזה, זה החינוך שהתגלגל בהחדר והישיבה שלנו במזרח, שנחוץ רק לנער מאיתו אבק הגלות ואז יבהיק בזיו הקדושה השרויה עליו. וגם על זאת נענית בתשובה הנשמעת לשני פנים. מצאתי לחובה להודיעו זאת למען ידע הדרת גאוננו את אשר לפניו, ולא ישתמשו גם בהדר"ג לחפצם וכנגד חפץ ושאיפת הדר"ג בעצמו, שכמדומה נהירים לי יותר מלאחר. ובנו נ"י יאשר ויצדיק את הליכותי לפניו, כי הוא מקרוב ייטיב לראות".

חשיבותה של איגרת זו היא בעדות הרב פינס על עצמו כי מכיר הוא טוב מאחרים את שאיפותיו החינוכיות של הרב, ולדבריו הרב צבי יהודה "יאשר ויצדיק זאת". ואכן הרצי"ה זצ"ל אישר והצדיק זאת בכך שהכניס את האיגרת הזו כמות שהיא כנספח לאגרות הראי"ה.⁷

בספר הזיכרון שערך הרב מימון לזכרו של הרב הוא מצייין כי "בעיות החינוך העסיקו אותו ביותר, מכל הבעיות הגדולות האחרות המסורות לליבו. **חפצו ומטרתו העיקרית אמנם היה - החינוך התורני-החרדי הנהוג בישיבות בגולה.** בכיוון זה כיון את פעולתו בישיבת "שערי תורה" ביפו, שהתאמץ להעלותה למדרגת ישיבה גדולה... ברם, יחד עם זה הבין שלא כל אחד יכול להקדיש את בניו רק לתלמוד. לכן יסד על יד ישיבת יפו גם "בית ספר למלאכה" ללימוד מלאכת המסגרות והנפחות (שנת תרס"ז), זה המוסד הקיים ומתפתח גם עכשיו תחת הפקחת המזרחי"⁸.

ואכן בפועל הרב הדרוך את תלמידיו בישיבת מרכז הרב לעסוק בעת לומדם בישיבה רק בתורה. כך מעיד אחד מתלמידי הישיבה, מחבר הספר "משפט הצבא", הרב אלתר דוד רגנשברג זצ"ל, בדברי הספד במלאת שנתיים לפטירת הרב: "...לנו, תלמידיו, חסר המנהיג, המורה, האב... הוא חבק בזרועותיו עולם ומלואו, הקיף את

7 ואכן מוצאים אנו ביטויים מיוחדים של חיבה ושותפות לדרך שכתב הרב לרב פינס. כך למשל באגרת תשלט: "...חטיבה מול חטיבה באהבה נאמנה אביא את ברכותי ממקור לב מלא אהבה והגות כבוד רב לכתר"ה ידי"נ מר שליט"א, שהוא תמיד על לוח לבי כחותם". באגרת תתקסב מצייין הרב את היותו של הרב פינס שותף נאמן לרב ולרצי"ה בקידום "דגל ירושלים": "אחדשה"ט במעמקי ידיות. ידידי הנעלה, כמה אני צריך להתנצל על שתיתי הארוכה, בין על ההפסקה של חילוף המכתבים בינינו בכלל מצד החיבה הפרטית הנודעת בינינו, ובין מצד העניינים הכלליים העומדים על הפרק של הסתדרותנו הקדושה, שמצאנו בכתר"ה אדם אחד מאלף אשר רוחו חודרת היא לטהרת עוזו קדושת המחשבה ורוממות התכונה אשר לשאיפתנו הכללית הקדושה, החובקת בקרבה את כל חמדת ישראל וכל תשוקת המיית צפיית ישועתו, בהווה ובעתיד". וכן באגרת א'קמה: "תודות מאלפיות לכת"ר על נאמנות רוחו לתעמולת הקודש של הסתדרות קודשנו ירושלים".

8 "אזכרה" א, תרצ"ז, עמ' קי, מופיע גם בספר "חיי הראי"ה", עמ' רעז-רעז. וראה "שרי המאה" חלק 1, עמ' 281, עדותו של הרב מימון על רמת היכרותו עם הרב: "...משך של יותר מעשרים וחמש שנה, שהיה לי הכבוד להיות ידיד נאמן ומסור לרבנו...".

התורה בכל צדדיה, החיצון והפנים, הנגלה והנסתר, החקירה והפילוסופיה. התורה והחיים, החיים והתורה. הוא למד את החיים מן התורה ואת התורה מן החיים. מרגלא בפומיה: (יותר) מכל דבר אנחנו צריכים ללמוד תורה, ורק תורה ולא שום דבר אחר. לרקחות וטבחות (חכמות חיצוניות) לא כדאי להקדיש זמן⁹.

הרב משה צבי נריה זצ"ל מעיד כי באירוע חגיגי שהתקיים בישיבה בשנת תרצ"ג, הדגיש הרב במענה להתבטאות של תלמיד חכם שנאם באירוע: "...אנו מתכבדים לומר לאורחנו הרב הנכבד, שבני הישיבה שלנו לא מתוך השכלה חיצונית נובעת חכמתם ותבונתם, אלא שזכו לכל מה שזכו מתוך לימוד הלכה ואגדה, ומתוך התעמקות בפנימיות מכמניה של התורה"¹⁰.

וכך מעיד גם הרב פילבר בספרו כוכבי אור¹¹: "פעמים רבות שמעתי מפי מורי ורבי הגרי"ה זצ"ל בשם אביו הראי"ה, כי "אין אנו נגד לימודי חול, אך בישיבה אין מקום ללימודי חול"¹².

על אף כל זאת, בישיבה ביפו למדו גם לימודי חול, אך כהוראת שעה לצורך מאוד ממוקד, וכפי שיבואר להלן. כשהרב הגיע לארץ בשנת תרס"ד, היה היישוב היהודי בארץ קטן מאוד, כ-60,000 איש בלבד, כשבין אנשי 'היישוב הישן' ו'היישוב החדש' היו הבדלים מנטאליים שיצרו מתחים גדולים. הדבר גרם גם לאנשים יראי שמים מהיישוב החדש "להביט על התכסיס החיצוני היותר מיושן, שהיה מקומו מכיר אותו בעת אשר ארץ ישראל היתה פינה נבדלת מכל המון החיים, בעין של תימהון והצטמקות של צער, בצירוף הרגשה של עלבון"¹³. האווירה הגלותית ששררה בקרב אנשי היישוב הישן באה לידי ביטוי בתחומים שונים, כגון בסדר וניקיון המלמדים והתלמידים, מראה מוסדות החינוך, ועוד, וגם תכני החינוך הושפעו מכך.

גם הצמיחה הלימודית של לומדי התורה נפגעה, כתוצאה מאווירה זו. כיוון שרבים מתושבי הארץ היו אנשים מבוגרים שעלו לארץ כדי לסיים בה את חייהם ולהיקבר בה, שרר בה עוני משום שלא עסקו במלאכה ויצרנות אלא נשענו על כספי החלוקה המצומצמים שהגיעו מנדבנים בחו"ל, ולא הייתה אווירה של צמיחה שתיצור שאיפות

9 "מדרש הרב", תרצ"ז, עמ' כה.

10 "בשדה הראייה" עמ' 470-468, וראה שם את דברי הרב ביתר הרחבה.

11 עמ' 225.

12 וראה "טללי אורות" טו, עמ' 149, מאמרו של הרב ארי שבט על ההתחבטויות בדבר הכנסת לימודי "חכמת ישראל בקדושה" לישיבת מרכז הרב, וההחלטה שלא לצרפם לתוכנית הלימודים על אף שאין הם כוללים לימודי חול, אלא לימודי קודש בצורה מחקרית, ושם בהערה 1 הפניות למאמרים נוספים בעלי זיקה לנושא.

13 אגרות הראי"ה, אגרת תכז, עמ' עט.

גדולות. בשל ה"מיתון" הנפשי והרוחני והדריכה במקום שאפיינו את הישוב הישן, גם לא היה היצע של משרות תורניות עבור לומדי התורה, דבר שיצר בקרב רבים מהלומדים חוסר מוטיבציה לימודית.

הרב אמנם מדגיש שלא כל לומדי התורה ביישוב הישן מתאימים לתיאור הנ"ל, אך זוהי האווירה וכך הם פני הדברים ברוב המקרים, ומציע באגרתו לרב יצחק אייזיק הלוי דרך לתיקון המצב¹⁴:

וכל אשר תחדל העניות לדכא את חיי המצוינים שבבני תורה שבישוב הישן, כן יראה יותר הדרם. ע"כ גדולה היא מאוד החובה להרחיב את המעמד החומרי של יחיד-הסגולה, הנמצאים במספר הגון בין הישוב הישן בכלל, ובשפע ביחוד בירושלים.

מעבר לקושי שיצר הפער הזה להמשך התפתחות הישוב בארץ, נוצר מצב בו הישוב החדש לא היה יכול למנות לעצמו רבנים שיקדמו אותו רוחנית, יפסקו הלכה, וידריכו את הציבור. תלמידי חכמים מתוך היישוב החדש עוד לא היו, ולקחת תלמידי חכמים מהיישוב הישן לא היה אפשרי בשל ההבדלים המנטאליים הגדולים בין הרב המיועד לאנשי קהילתו. וכך כותב הרב¹⁵:

מניעות פנימיות החלו להיגלות, שיסוד הכל הוא מה שאין רוח הישוב החדש יכול לשאת את מהלך הרוח, את הסגנון ואת התכונות של חניכי הישוב הישן... וכאשר הטיפוס היותר מצוי בין חניכי הישיבות של הישוב הישן הוא [ב]זה הצביון, ע"כ עצום הוא הניגוד במושבות נגד קבלת רבנים. וכאשר בינותי בדבר ראיתי, שאפילו אם נתגבר על כל הניגודים, ונכניס רבנים בחזקת היד, לא יביאו כלל את התועלת הרצויה, כל זמן שהניגוד הפנימי, שיסודו הוא עמוק ברוח האדם, אי אפשר לו שיסור ממקומו.

גם הישוב הישן עצמו יצא ניזוק מאווירת הקדרות ששררה בו, וכתוצאה מכך התאפשר למובילי החילוניות להנהיג ולהוביל מהלכים בהתאם למטרותיהם, וכפי שכותב הרב¹⁶:

שכיון שכל המתחנכים תחת ידי בעלי תורה ויראה אינם מתכשרים ללכת עם החיים, לא מצד ידיעותיהם ולא מצד הנהגתם ונימוסיהם, ממילא נעשים הם בגודלם לאנשים חלשים, נמוגי רוח, ומוטלים על הציבור, וההולכים בדרך ההרס (=החילונים. מ"א) הולכים ע"י זה ומתחזקים במפעליהם.

14 אגרות הראי"ה, אגרת קמו, עמ' קפט.

15 שם עמ' קפה, וראה אגרות ר' יצחק אייזיק הלוי, עמ' 136, אגרת 64.

16 אגרות הראי"ה, אגרת קלו.

המציאות הזו הניעה את הרב לפעול להרמת קרנם של לומדי התורה, על ידי יצירת התליך הבראה מנטאלי-רוחני במוסדות החינוך של היישוב החדש, ומתוך כך יוקרן בהמשך גם היישוב הישן: "על כן אנחנו צריכים להעמיד סדר ב'חדרים', בישיבות ובכל בתי לימוד, שלימוד יראת שמים, הכולל את כל הצד הרוחני שבתורה ומוסר, יהיה נלמד כסדרו, כדי שיהיו הדעות הולכות ומתיישרות", דהיינו שעל ידי לימוד אמונה תיווצר אווירה של העמקה וחזון, באופן שיזקוף את הקומה הרוחנית והנפשית של אנשי היישוב.

את התהליך הזה רצה הרב לקדם על ידי הקמת ישיבה שתקרין תורה בריאה על היישוב כולו, אנשי המושבות ואנשי היישוב הישן, כשהרב מציין את לימוד המדעים הכלליים ושפות זרות כאמצעים הכרחיים להשגת מטרה זו. תכלית המהלך היא שעל ידי כך תהיה יכולת להתמודד הן עם הסגנון הרוחני הקודר של היישוב הישן, והן עם החינוך החילוני¹⁷:

וכל זה יהיה לו בסיס ועתיד מובטח, עם השכלול של הישיבה במילואה העליון, שתגדל לוחמים מלחמת ד' נגד בעלי הדמיון הנפסד החושבים את עצמם ליראים, ונגד גסי השכל ובעלי טמטום הלב החושבים את עצמם לחופשים. הבו אחים, נתאחדה ונעשה, חזקו ונתחזקה בעד עמנו ובעד ערי אלוקינו.

בהתאם לעצתו של הראי"ה הלוי¹⁸ החליט כנראה הרב ללמד לימודי חול גם ב"עצם

17 אגרות הראי"ה, אגרת צח.

18 רי"ה הלוי התנגד לכל שינוי מדרכן המסורתית של הישיבות, עד כדי התנגדות נחרצת לרצונו של הרב להכניס את לימודי האמונה לתכנית הלימודים. וכך הוא כותב באגרתו הנ"ל: "ואפילו האגדות והמדרשים הנגלים אין להם מקום בישיבה. כל אדם יוכל לעסוק בכל העניינים האלה כרצונו, אבל אין מקומם בישיבה. הסעמינארים החדשים כולם הביאו כל זה לתוך הפראגראם שלהם, וזהו אחד מהדברים שהוציאו את הנערים מעולמם". על אף זאת, ראה הוא הכרח בהכנסת לימודי חול לישיבה ביפו, על מנת לזרז את העמדת הרבנים למושבות: "במכתבו זה יאמר גם מעלת כבודו כי אברכי ירושלים לא יתכנו לרבנים בהמושבות, ואי אפשר לתקנם לזה, ועל כן ההכרח ליסד ישיבה חדשה ביפו. אבל הלא גם אם תיווסד ישיבה חדשה ביפו, יהיו לנו רבנים עבור המושבות רק בערך עוד כעשר שנים, ומה יהיה עד הימים ההם?... ישיבה חדשה הלא לא תיווסד מאברכים מופלגי תורה, כי אם מנערים בני 15 בעלי כישרון, ועד אשר יוגדלו אלה להיות מוכשרים לצאת לפועלה ועבודתה של תורה, הלא יעברו לכל הפחות עשר שנים, ובפרט אחרי אשר הכרח גמור ללמוד עמהם גם ידיעות חיצוניות, ולהשכילם בינה גם בעניינים רבים", ולפיכך הוא מציע בינתיים שתהיה תקופת הכשרה מנטאלית לאברכים בני היישוב הישן שלמדו בירושלים, באופן שיוכלו לשמש כרבני היישוב החדש: "ועל כן אין דרך לזה כי אם לברר מתוך אברכי ירושלים גדולי מופלגי תורה, אשר אף כי הינם יראי שמים באמת ובלבב שלם, הנם בעלי דעה ובינה נלער מהם את השטותים אשר אין רוח הבריות נוחה מהם... אברכים אשר יהיה כוחם חדש להלחם עם אויבי

הישיבה", על מנת להעמיד רבנים מתאימים למושבות בטווח הקרוב¹⁹:

ובמה שנוגע לרבנים במושבות, אע"פ שאי אפשר הדבר שתעגנה המושבות עד אשר יוכלו לצאת מהצעירים שבחניכי הישיבה ראויים להוראה ולרבנות הישוב החדש, מ"מ אפשר לתקן הדבר ע"י מה שניקה מבחירי תלמידי הישיבות מירושלים מצפת ומטבריא אחדים ת"ח הגונים, וע"י שימוש של שנה ושנתיים יהיו כבר מורגלים בהנהגה, הדרושה לרבנות המושבות, ובתהלוכות החיים המתקבלות בהן²⁰. ואם ימצא לנו על זה די יכולת נוכל לבוא במשך זמן קצר אל המטרה להושיב רבנים הגונים שיהיו לחן ולתפארת במושבות ושדבריהם ונימוסיהם יהיו מתקבלים יפה, ויוכלו לפעול הרבה להרמת קרן היהדות, ויהיו סוללי דרך לחניכי הישיבה הגמורים אשר יצאו חמושים בכל אותם דרכי הזיין שבני הדור החדש הבאים לכבוש את א"י מתגדרים בהם, באופן יותר שלם ומשוכלל בעה".

כפי שניכר בדברי הרב, הכנסת לימודי החול לישיבה אינה מתוך מחשבה שכך ראוי שיהיה לכתחילה בישיבה לבחורים, אלא כהוראת שעה, כאמצעי לבנות אישיות של תלמיד חכם בריא וזקוק קומה, וכחלק מתהליך הבראת היישוב. במצב שנוצר ראה הרב צורך השעה בעיסוק בלימודי החול, בבחינת "עת לעשות לה" הפרו תורתך", וכלשון הרב²¹: "ובפרט לעת כזאת, עת לעשות לה" לחזק את ידי אמוני ה' בכל צד של חיזוק המוסף אומץ בדרכי חיים".

יחד עם זאת, לימודי החול היו אמורים להיות רק בגיל הצעיר יותר, כחלק מתהליך בנייה מנטאלית באופן שיתאים לאנשי היישוב החדש, ובישיבה עצמה לא היו אמורים להיות לימודי חול, כדברי הרב: "והמחלקה העליונה היא באמת הישיבה. בקרבה לא ימצא מקום כי אם לתורה, אבל לתורה בכל עושרה ותפארתה"²². העובדה שבסופו

תורה בשער, ולהביא רוח קדושה בקרב המושבות, רוח ישראל בכל טהרתו, ושיהיה ביכולתם לעמוד על פי דרך ארץ ובנימוס נגד כל רוח בער ורוח משחית. וזה עלינו לחפש בנרות בירושלים ולהשיג ולהשתדל לתקנם, אולי תחת השגחת כבודו, אם איזה חודשים או גם כשנה, הכול לפי כשרוני האיש וענייניו". מסתבר שכונתו שבתקופת הכשרה זו יוקדש זמן גם ללימודי חול, וכפי שכתב שזהו "הכרח גמור" על מנת להכשירם כראוי לצרכי הקהילות.

19 אגרות הראי"ה, אגרת קמט (עמ' קצו).

20 באגרות קמו וקמט ניכר שהרב נטה יותר מר"א הלוי לאפשר לימודי חול בשל הכרחיותם להבראת היישוב, ואם כעת רואה בכך גם הר"א הלוי הכרח (כדלעיל), מסתבר שגם הרב מתכוין במילים "שימוש של שנה ושנתיים" להכשרה כזו הכוללת גם לימודי חול, שהרי על כך דובר בהתכתבות ביניהם.

21 אגרות הראי"ה, אגרת רפט.

22 אגרות הראי"ה, אגרת קמו. יש לשים לב לעובדה שמשפט זה נכתב במקור בהדגשה, דבר שכמעט שאין לו אח ורע באגרותיו של הרב!

של דבר גם בחורי הישיבה עצמה למדו לימודי חול, היא כנראה משום שהם היו חסרים את ההכנה המנטאלית שהרב ראה כהכרחית על מנת לשמש כרבני היישוב החדש, משום שהתחנכו לפני הישיבה במוסדות הישוב הישן, וכפי שהציע הרי"א הלוי באגרתו הנ"ל אל הרב.

נכון, אמנם, שהרב מתבטא מספר פעמים ביחס ללימודי החול בישיבה ביפו כביכול הכנסתם לישיבה היא ממניעים אידיאליים, אך כאמור לעיל אין זה מתיישב עם דעתו כפי שהביע אותה פעמים רבות ביחס למוסדות אחרים, ובפרט אין זה מתיישב עם המשפט הנ"ל ביחס לישיבה עצמה: **"והמחלקה העליונה היא באמת הישיבה. בקרבה לא ימצא מקום כי אם לתורה, אבל לתורה בכל עשרה ותפארתה"**.

ואכן, כאמור לעיל, בספר הזיכרון שערך הרב מימון לזכרו של הרב הוא מתייחס גם לישיבת הרב ביפו, ומציין כי "בעיות החינוך העסיקו אותו ביותר, מכל הבעיות הגדולות האחרות המסורות לליבו. חפצו ומטרתו העיקרית אמנם היה - החינוך התורני-החרדי הנהוג בישיבות בגולה. בכיוון זה כיוון את פעולתו בישיבת "שערי תורה" ביפו, שהתאמץ להעלותה למדרגת ישיבה גדולה"²³.

לסיכום:

1. תכליתה הראשונית של הישיבה ביפו הייתה להיות ככל ישיבה, העוסקת בתורה בלבד, אך בהדגשה משמעותית של העיסוק של כלל תלמידי הישיבה בלימוד אמונה, שמלבד ערכו העצמי יועיל הוא להתמודד כראוי עם החילוניות.
2. הוספת לימודי החול לתוכנית הישיבה ב"מחלקות התחתונות" לא הייתה מלכתחילה, אלא משום שהתברר שיש בהם הכרח זמני, כהוראת שעה, כדי ליישם את אחת ממטרות הישיבה - הרמת רוח היישוב, ובכלל זה העמדת רבנים המתאימים לאופיו של היישוב החדש.
3. על אף צורך זה, הדגיש הרב שבישיבה עצמה, "המחלקה העליונה", לא יוכנסו לימודי חול.
4. העובדה שלבסוף הוחלט שיילמדו לימודי חול גם בישיבה עצמה הייתה כהוראת שעה בתוך הוראת שעה - לזרוז את העמדת הרבנים למושבנות.

23 ראה לעיל הערה 8.

